

Inleiding

De wijdverbreide criminaliteit in de provincie Noord-Brabant is al jaren een bron van zorg. Dit leidde eind 2014 tot het besluit om 125 extra rechercheurs in te zetten voor het bestrijden van georganiseerde en ondermijnende criminaliteit in Zuid-Nederland. Brabantse burgemeesters hebben de afgelopen jaren meermaals gewaarschuwd dat criminelen in buurten de lakens uitdelen, via stromannen het openbaar bestuur infiltreren en gezagsdragers, ambtenaren en uitvoerende professionals intimideren. De provincie spoort gemeenten aan werk te maken van de bestrijding van wietkwekerijen, drugslaboratoria en illegale dumpingen in het buitengebied of op de stadsriolen. Justitie experimenteert in Noord-Brabant op het scherp van de snede met *naming & shaming* en ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel.

Maar hoe specifiek is die zware misdaad in Noord-Brabant? Anders dan elders: bestaat er zoiets als ‘Brabantse criminaliteit’? Hebben Brabanters een zekere *crime-prone* mentaliteit? Is er langs die lange zuidgrens door de eeuwen heen een *moral economy* ontstaan, zoals sommige historici beweren, die maakt dat criminaliteit zich meer of makkelijker ontwikkelt? Duidelijk is in elk geval dat de verschillende vormen van georganiseerde criminaliteit in Brabant niet uniek zijn voor de regio. Ook in andere delen van Nederland wordt drugsafval gedumpt en grootschalig hennep gekweekt. Ook elders zijn criminele motorbendes actief, of bestaan langjarige criminele (familie)netwerken. Maar de situationele mix is wel uniek. Allerlei historische, geografische, sociaal-culturele en politieke patronen grijpen in Noord-Brabant op een speciale manier in elkaar. Hoe die situationele mix in Noord-Brabant er precies uitziet, proberen we in dit themanummer van *Justitiële verkenningen* in kaart te brengen.

Peter Klerks opent dit themanummer met een persoonlijke zoektocht naar de oorsprong van ‘het subversieve Brabantse levensgevoel’. De auteur betoogt in dit omvangrijke essay dat in Brabant specifieke historische, geografische, sociaaleconomische, culturele en sociaalpsychologische factoren hebben geresulteerd in een flexibele maar duurzame gelegenheidsstructuur, van waaruit georganiseerde criminaliteit kan gedijen. Hij schetst de geschiedenis van Brabant als een gemarginaliseerd buitengewest, eeuwenlang geteisterd door oorlogsgeweld, plunderend soldatenvolk, hevige armoede, uitbuiting door het cen-

trale gezag, roofcriminaliteit door plattelandsbendes en een vrijwel afwezige rechtshandhaving. Bovendien werden de Brabanders gediscrimineerd en achtergesteld vanwege hun katholieke geloofsovertuiging. Tegen deze achtergrond ontwikkelden de Brabanders een mentaliteit van voor zichzelf zorgen en problemen in eigen kring oplossen. Hun overlevingsstrategieën omvatten niet enkel legale activiteiten als landbouw en kleinschalige productie, maar ook smokkel en illegaal alcohol stoken. Meer recent raakten de productie van synthetische drugs, de verbouw van cannabis en transportcriminaliteit wijdverbreid.

Vervolgens reflecteert *Pieter Tops* op de cultuur van volksbuurten aan de hand van een Tilburgse casus uit begin jaren zestig: de Ruisvoornstraat. Dergelijke buurten vormen een context waarin ontvankelijkheid voor criminele activiteiten ontstond of versterkt werd. Kennis van de geschiedenis van deze buurten, is daarmee een van de sleutels tot het begrijpen van de specifieke kenmerken van de geschiedenis van Brabant en zijn partiële verwevenheid met een cultuur van illegaal en crimineel handelen.

De woonwagengemeenschap neemt een wezenlijke plek in de geschiedenis van Noord-Brabant in en kleurt de ontwikkeling van de zware misdaad in deze regio, zo schrijven *Rob Witte* en *Hans Moors* in hun bijdrage. Zij analyseren de historische ontwikkeling van de 'kampers' en hun subcultuur alsmede de reactie van de overheid daarop. Ook is er aandacht voor de pogingen van het welzijnswerk in de jaren tachtig en negentig om sociale stijging van woonwagengebouwen buiten de criminaliteit te bevorderen. De auteurs leggen een verband tussen de aanpak destijds en de roep tegenwoordig om een integrale aanpak van georganiseerde en ondermijnende criminaliteit waarin ook plaats is voor de zachte kant van criminaliteitspreventie en -bestrijding.

In het artikel van *Hans Moors* en *Toine Spapens* is er vervolgens aandacht voor de intergenerationale overdracht van criminaliteit binnen families. Klopt het inderdaad dat criminele familienetwerken decennialang in stand blijven, en zo ja, hoe kan dit worden verklaard? Deze vraag wordt zowel vanuit cultuurhistorisch als vanuit criminologisch perspectief benaderd. Daarbij keken de onderzoekers specifiek naar de intergenerationale overdracht van delinquent gedrag in zeven families die al ver vóór de Tweede Wereldoorlog in Noord-Brabant woonden. Vermogenscriminaliteit en geweld vormen in alle families

een constante en tevens de start van de criminele carrières, zo komt naar voren. De overerving van leiderschap – crimineel ondernemerschap – komt echter minder vaak voor. Het overdragen van de specifieke competenties die daarvoor nodig zijn, blijkt nog niet zo eenvoudig.

De in Noord-Brabant veel voorkomende productie van synthetische drugs veroorzaakt grote ecologische, sociale en soms zelfs gezondheidsschade als gevolg van de dumping van chemisch afval dat bij het proces vrijkomt. *Yvette Schoenmakers* en *Shanna Mehlbaum* laten aan de hand van een Brabantse casus zien hoe deze dumpingen in hun werk gaan en hoe het criminele netwerk rond de productie van ecstasy en speed is georganiseerd. Vaak wordt het afval in vaten in plattelandsgebieden gedumpt en bij ontdekking door de autoriteiten opgeruimd. Verontrustender is echter dat een onbekende hoeveelheid direct wordt geloosd in het riool, of in de bodem of het oppervlaktewater terecht komt.

De nabijheid van de landsgrens met België heeft door de tijd heen niet alleen grote invloed gehad op de aard van de criminaliteit in Noord-Brabant (bijvoorbeeld smokkel), maar ook de rechtshandhaving bemoeilijkt. *Freja De Middelmeer* en *Brice De Ruyver* schetsen de meest recente ontwikkelingen in het Nederlandse drugsbeleid, met aandacht voor de intensivering daarvan in Noord-Brabant. Zij beschrijven de (mogelijke) gevolgen van deze Nederlandse maatregelen voor de illegale drugsmarkten op het Belgisch grondgebied, alsmede de rol van de Belgisch-Nederlandse landsgrens in het fenomeen van de drugscriminaliteit en de bestrijding ervan. Er zijn aanwijzingen dat bepaalde drugsmarkten, of zeker delen ervan, mogelijk verschuiven van Nederland naar België. Maar nader onderzoek zal moeten uitwijzen of dit daadwerkelijk het geval is. De auteurs constateren dat er momenteel grote verschillen bestaan tussen de Nederlandse en Belgische investeringen in de aanpak van grensoverschrijdende drugscriminaliteit en dat een gemeenschappelijke aanpak van gemeenschappelijke problemen dringend gewenst is.

Hans Moors

Marit Scheepmaker*

* Gastredacteur drs. H. Moors is partner van advies- en onderzoeksbureau EMMA, Experts in Media en Maatschappij, in Den Haag. Mr. drs. M.P.C. Scheepmaker is hoofdredacteur van *Justitiële verkenningen*.